

۱۳۰۹۷۸
۹۴۹۷۴۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اسلام و اقتصاد

www.ketab.ir

تألیف

حسن سبحانی

استاد دانشگاه تهران

شماره مسلسل ۸۴۰۶

شماره انتشار ۳۶۱۹

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه : سبحانی، حسن، ۱۳۳۲ -
 عنوان و نام پدیدآور : اسلام و اقتصاد
 مشخصات نشر : تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری : د. ۲۲۳ ص.
 فروست : انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۶۱۹.
 شابک : 978-964-03-6800-8
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبای مختصر
 یادداشت : فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی : <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
 یادداشت : کتابنامه.
 حاشیه وروده : دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۸۶۴۰۸

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل صوتی، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و راجب این قانونی می‌شود.

ISBN: 978-034-036800-8

9 789640 368008

عنوان: اسلام و اقتصاد
 تألیف: دکتر حسن سبحانی
 ویراستار: ایمان پناه‌نژاد
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: ۱۳۹۴
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه
 ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید قرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست

ب پیشگفتار

۱..... فصل اول: مقدمات و کلیات

- ۱..... انسان و انتخاب
۴..... انتخاب و زادی
۶..... انتخاب و دین
۹..... دین و رهنمایی انسان
۱۴..... انسان و خدا در منظر دین
۱۵..... ۱- اصل خدا مالکی
۱۸..... ۲- اصل جانشینی
۲۰..... ۳- اصل استکمال
۲۲..... شرایط لازم برای تحقق اصل استمال
۲۸..... رابطه بین دین و اقتصاد
۳۰..... ابعاد "واقعیت" شناسی

۴۱..... فصل دوم: مبانی و اصول

- ۴۲..... بررسی نگرش اسلام به ثروت (اموال)
۴۲..... ۱- برخوردار از احترام
۴۴..... ۲- پشتوانه زندگی
۴۸..... ۳- عامل بقای دین
۵۰..... ۴- حافظ شخصیت انسان
۵۹..... اصول حاکم بر اقتصاد از منظر اسلام
۶۰..... ۱- نهی از تکاثر و کنز اموال
۶۵..... ۲- نفی ضرر و زیان
۶۸..... ۳- نهی از اسراف و تبذیر
۷۲..... ۴- اصل مواسات و انفاق
۷۸..... بررسی نسبت بین اصول چهارگانه

۸۳	فصل سوم: تولید
۸۶	۱- نیروی کار
۸۸	۲- سرمایه
۱۰۴	بهره و نسبت بین کار و سرمایه
۱۰۵	بهره و مالکیت "قرض"
۱۰۶	"بهره" و به کارگیری سرمایه
۱۰۸	بهره و بی ثباتی مالی
۱۱۲	۳- طبیعت
۱۱۳	بررسی نقش عوامل غیرمادی در تولید
۱۱۵	انواع بندهای تولید
۱۱۷	ترکیب عوامل تولید
۱۱۹	هزینه‌های تولید
۱۲۳	فصل چهارم: توزیع
۱۲۵	توزیع و طبیعت
۱۲۷	توزیع طبیعت و ضرورت وجود دولت
۱۲۸	ضوابط توزیع طبیعت
۱۳۱	توسعه و تعمیم چگونگی سهم‌بری عوامل یا نهاده‌های تولید
۱۳۱	سهم نیروی کار
۱۳۴	سهم زمین
۱۳۶	سهم سرمایه
۱۴۱	فصل پنجم: مبادله
۱۴۲	بیع
۱۴۴	عوامل مورد نظر اسلام درباره مبادله و عاملان آن
۱۴۵	الف) عوامل ایجابی اسلام درباره مبادله و عاملان آن
۱۴۶	۱- آشنایی با احکام دینی در باب مبادله
۱۴۸	۲- واقع‌نمایی و رعایت حقوق متقابل
۱۴۹	۳- اختیار فسخ معاملات

۱۵۱	ب) عوامل سلبی درباره مبادله
۱۵۱	۱- نهی از احتکار
۱۵۴	۲- نهی از کالی به کالی
۱۵۴	۳- نهی از پرداختن به مکاسب حرام
۱۵۶	۴- نهی از دریافت سود زیاد
۱۵۷	۵- نهی از کم فروشی
۱۶۱	تأمین مالی مبادله
۱۶۲	مضاربه
۱۶۳	تبیین موافق دخیل در مضاربه
۱۶۳	۱- سرمایه
۱۶۴	۲- عامل
۱۶۴	۳- سود
۱۶۶	انواع مبادله از حیث نحوه پرداخت
۱۶۸	مبادله و دولت
۱۷۱	فصل ششم: مصرف
۱۷۵	محدودیت در مصرف
۱۷۸	رابطه مصرف و زهد
۱۸۱	مصرف و احسان
۱۸۴	مصرف و تجلیات نوع دوستی
۱۸۷	فصل هفتم: اخلاق و اقتصاد
۱۹۱	انسان و اسلام
۱۹۹	بررسی اخلاقی یک موضوع اقتصادی
۲۰۳	فصل هشتم: ویژگی‌های اقتصادی جامعه دینی
۲۰۴	۱- ابتناء اقتصاد بر پایه تلاش و کار مستمر
۲۰۶	۲- استقرار مسئولیت متقابل اقتصادی
۲۱۰	۳- تقدم دیگران بر خود

۲۱۲	۴- مسئولیت همگانی رفع فقر
۲۱۴	۵- ابزاری تلقی شدن ثروت
۲۱۶	۶- هم‌گرایی در کارکرد متغیرهای اقتصادی
۲۱۸	۷- عاری از استعمار
۲۱۸	۷-۱- بیگاری گرفتن از مردم
۲۱۹	۷-۲- کم‌فروشی
۲۱۹	۷-۳- حيله‌گری در خرید و فروش
۲۱۹	۷-۴- نپرداختن حق‌مزد بگیران
۲۲۰	۷-۵- ربا‌خواری
۲۲۱	فهرست منابع

www.ketab.ir

پیشگفتار

تأمل در آموزه‌های اقتصادی، نظام‌های سه‌گانه عقیدتی، تشریحی و اخلاقی اسلام و تلاش برای جستجوی مواضع و چگونگی مواجهه آن با مفاهیم و پدیده‌ها و مسأله‌ها و امور اقتصادی، هم مقوله‌ای ضروری و هم از ضروریات عصری جامعه محسوب می‌شود. در مجامع علمی و دانشگاهی نیز این معنی که اسلام به‌عنوان دین خاتم و جامع ادیان توحیدی چه اصول و قواعد و ضوابطی را در اقتصاد جوامع مبتنی بر آموزه‌های دینی اراده کرده و تحقق آن‌ها را از ملزومات ایفای وظایف انسان در قبال هدف اصلی خلقت او می‌داند، رزوه‌ها، نیازها محسوب می‌شود لذا همواره تبیین مطالب و تتبع و تحقیق در باب مباحث اسلامی و ارتباط آن با اقتصاد از سوی عمده دانشگاهیان مورد مطالبه بوده است تا ضمن پاسخ‌گویی به سئوالات مطروحه در این خصوص، زمینه‌های لازم جهت آموزش و پژوهش در مسایل مربوط به اسلام و اقتصاد فراهم آید.

در این ارتباط بخصوص در نیم قرن اخیر کتب و مقالات بسیار زیاد و در عین حال متنوعی از سوی دانشمندان علوم اسلامی و همچنین از جانب برخی از دانشگاهیان علاقمند به این موضوع نگاشته شده و عمدتاً منتشر گردیده است. مکتوباتی که در فقهان‌نگرشی هماهنگ به اقتصاد و ارتباطی اسلام از یک طرف و در مواجهه‌ای نابرابر و به لحاظ روش‌شناسی التماسی آنچه به دانش اقتصاد در معارف بشری شهره است از سوی دیگر، متناسب با زمانی که بر آنها حاکم است آنچنان که باید نتوانسته است به نیازهای موجود در این زمینه پاسخگویی شایسته بنماید. هر چند از تلاش‌های علمی هر کدام فی‌نفسه مفید و موثر بوده است، اما برای ارائه آنچه که اقتصاد اسلامی ناهفته‌م است تا دهه‌های آینده کوشش‌های بیشتر و روش‌مندتری لازم است که ان‌شاءالله از سوی علما و دانشمندان ارائه خواهد شد و دیری نخواهد پائید که اقتصاد اسلامی شجره طیبه‌ای شود که به نیازهای ماصیل خود پاسخگویی پایسته خواهد کرد.

کتاب "اسلام و اقتصاد" که ثمره سال‌ها تأمل و تدریس در اقتصاد از حیث ارتباط آن با آموزه‌های اسلامی است تلاش کرده است تا بخشی از تعهدات و رسالت‌های دانشگاه را در قبال مطالبات مطروحه به شیوه‌ای متناسب با روندها و پیشرفت‌های موجود در این عرصه و با لحاظ روش‌شناسی عاری از التقاط، که هم به دین و هم به علم خسارت وارد کرده است پاسخ‌گویی کند و به عنوان کتاب پایه برای درس "اقتصاد اسلامی" در مقاطع مختلف تحصیلی مورد تدریس و آموزش قرار گرفته و موضوعات و امور مربوط به اقتصاد اسلامی را تبیین و تعمیق نماید.

نویسنده کوشیده است این نکته را دنبال کند که ظهور اقتصاد متناسب با دین، مقوله‌ای تدریجی بوده و متناسب با تلاش‌های اقتصادی افراد و جامعه در ارتقای شرایط اقتصادی خود، که در عین حال به همان نسبت از آموزه‌های دینی بهره‌مند شده است، جلوه می‌نماید. به همین ملاحظه هم بوده است که با واقع بینی، جلوه اخلاق در اقتصاد و ایجاد جامعه‌ای با مختصات دینی اقتصاد را، در فصول پایانی کتاب آورده است.

حسن سبحانی
استاد دانشگاه تهران
تابستان ۱۳۹۳

www.ketab.ir